

Gündelik Hayatın Dijitalleşmesi Karşısında Sosyoloji

Ayşegül SİLİ KALEM

Dr. Öğr. Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyoloji, Konya, Türkiye.
siliaysegul@gmail.com

Makale Bilgileri ÖZ

Makale Geçmişi

Geliş: 16.11.2022

Kabul: 18.12.2022

Yayın: 19.12.2022

Anahtar

Kelimeler:

Dijital Toplum,
Teknoloji Toplumu,
Dijital Gündelik
Hayat, Dijital
Sosyoloji.

Yaşadığımız toplum giderek dijitalleşmekte, sosyal gerçeklik konsepti sanal da kapsayacak biçimde genişlemektedir. Endüstri toplumu koşulları içerisinde doğan ve gelişen sosyolojinin toplumu bilinir kılmaya ilişkin iddiası dijitalleşme süreçleriyle yeniden şekillenmeye başlamıştır. Teknolojinin başat faktör olarak gündelik hayatın merkezine yerleşmesiyle toplumları kuşatan riskler ve belirsizlikler artmış, bu durum sosyal bilimlerde yeni çalışma alanlarını ve yollarını gündeme getirmiştir. Dijital sosyoloji dijital toplum karşısında sosyolojinin kendini genişletmesi ile ortaya çıkmış ve internet sosyolojisi şemsiyesi altında şekillenmiş bir alt disiplindir. Siber dünya, yalnızca sosyal dünyaya alternatif alan açmakla kalmayıp mevcut gerçeklik üzerinde yapısal değişime de sebep olmuştur. Gündelik hayat yeni toplumsal ilişkilerin zeminini teşkil etmektedir. Dijital devrimle yeniden inşa edilen kimlik, sosyal etkileşim ve kültür başta olmak üzere çevrimiçi etkileşim yoluyla ortaya çıkan formlara odaklanan bu alan bir süredir kendi literatürünü oluşturmaktadır. Bu çalışma dijital sosyoloji bünyesinde gerçekleştirilen çalışmaların yeni 'sosyoloji yapma' etkinliklerine odaklanmaktadır. Sosyoloji hem biçim hem içerik yönüyle gündelik hayatı dönüştürerek kurulan dijital yaşam karşısında çeşitli çekincelerle birlikte bilimsel konumunu koruma arayışındadır.

Sociology in the Face of the Digitalization of Everyday Life

Article Info

ABSTRACT

Article History

Received: 16.11.2022

Accepted: 18.12.2022

Published: 19.12.2022

Keywords:

Digital Society,
Technological
Society, Digital
Everyday Life,
Digital Sociology.

The society we live in is becoming increasingly digital, while the concept of social reality has been expanding to include the virtual. The claim of sociology, which was born and developed in the conditions of the industrial society, to make the society cognizable started to be reshaped with the digitalization processes. As technology has become a principal factor in the center of everyday life, the risks and uncertainties surrounding societies has increased, which brought along new areas and ways of working in social sciences. Digital sociology is a sub-discipline which was created with the expansion of sociology in the face of the digital society and has been shaped under the umbrella of internet sociology. The cyber world did not only open up an alternative space to the social world, but also has led to a structural change on the current reality. Everyday life forms the foundation for new social relationships. This field focuses on the forms that emerge through online interactions, especially identity, social interaction and culture, which are reconstructed with the digital revolution, and has been creating its own literature. This study focus on the new "making sociology" activities of the studies conducted within the scope of digital sociology. Sociology has been seeking to preserve its scientific position by keeping its various concerns in the face of the digital life, which has been constructed by transforming everyday life both in form and content.

Atıf/Citation: Ayşegül S. K. (2022). Gündelik Hayatın Dijitalleşmesi Karşısında Sosyoloji, *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 6 (2), 95-102.

"This article is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) (CC BY-NC 4.0)"

GİRİŞ

Toplumlar her geçen gün daha fazla teknolojinin etkisi altına girmektedir. İnsanoğlunun ürettiği eşyaların yaşam tarzı üzerinde bu derece güçlü etki yapabileceği başlangıçta öngörülebilir bir sonuç değildir. Genellikle hayatı kolaylaştırmak, günlük işleri daha az zaman ve enerji harcayarak gerçekleştirmek gibi amaçlar ve uzun süreli uğraşlarla ortaya çıkarılan basit teknik ürünler, modern bilimin bu anlamda işe koşulmasıyla artık teknolojiye evrilmiş ve yaşamı bütünüyle olduğundan farklı tarzlara taşımıştır. Teknoloji toplumu kavramı (Ellul, 2003: 136), teknolojinin 'doğal dünyayı astarlayan' niteliğiyle insan üzerinde tahakküm kuran karakterine odaklanmaktadır. Teknolojinin uygarlığı belirlemesini trajedi olarak gören bu bakış açısında insanlık teknolojiyi kontrol etme becerisini yitirerek belirsiz bir yola girmiştir. Bu yol birçok tehlikeyi içerisinde barındırmaktadır ve günümüz insanı artık önceki sosyal ve insanî gerçeklikleri gölgede bırakan teknolojiyle iç içe geçmiş yeni gerçekliği ve kronikleşmeye başlayan sorunlarıyla yeni tarz araştırmaların konusudur.

Günümüz toplumunda değişimi teknolojiden ayrı düşünmek neredeyse imkânsızdır. Ekonomiden politikaya, dinden sanata kadar yaşamın neredeyse bütün alanlarını ele geçiren teknolojinin toplumun itici gücü haline gelmesiyle modern toplum sanayi toplumu evresini geride bırakarak dijital topluma dönüşmektedir. Dijital toplum kavramı genel bir konsensüse tabii olmamakla birlikte açık olan şey modern kapitalizmin derebeylik duvarlarını yıkmasıyla başlayan sürecin radikal bir hız kazanarak bütün geleneksel mekanizmaları dönüştürdüğüdür (Lupton, 2014: 48). Bu dönüşüm gündelik hayat içerisinde adım adım insan etkinliklerini dijitalleştirilmesi ve mevcut kültürel yapıları derinden sarsması ile gerçekleşmektedir. İnsanlar özellikle mobil telefonlar yoluyla dâhil oldukları ağlarda, çoğu zaman istemsiz biçimde sınırsız dijital medya içeriğine maruz kalmakta ve bundan tercihli ya da tercihsiz etkilenmektedir. Gündelik yaşam pratiklerinin artık vazgeçilmez bir parçası olan internet, bireyleri hızla dijital dünyanın içine çekmektedir ve toplumsal gerçeklik bu yolla yeniden şekillenmektedir (Neuman, 2018). Dijitalleşen dünyada birçok kavram küresel ölçekte yeniden tanımlanma ve yeni toplumsal gerçekliğe uygun sosyal araştırmalar gerçekleştirme ihtiyacı doğmuştur.

Sosyal yaşamın içerisinde belirli bir rutin oluşturması ve bütün insan eylemlerini kapsamı bakımından toplumsal değişimin en iyi gözlenebileceği mecra gündelik hayat akışıdır. Bu akış içerisinde oldukça olağan biçimde kendisine yol bulan toplumsal tercihler somutlaşarak olgusal nitelik kazanırlar. Gündelik hayatta kendine yer edinmemiş hiçbir yenilik gerçeklik kazanmış sayılmaz. İnternet teknolojileri bilgiye erişim ve sosyal ilişkilerde sınırsız bir genişleme olanağı sunarak toplumu siber alanda yeniden inşa etmekte ve bu yolla gerçek sosyal dünyaya eklenmektedir. Sanal sosyal gerçekliğin yanıltıcı ya da sahte doğası üzerine yürütülen tartışmalar sürerken mevcut toplumsallıklar bu ikincil dünya içerisinde olanlardan geri dönülmez şekilde etkilenmektedir. İnternet ve mobil cihazlar çoktan gündelik hayatın vazgeçilmez parçası haline gelmiş, özellikle 2000 sonrası Türkiye'sinde doğan kuşaklar öncesini başka ve geride kalmış bir dünya olarak görmeye başlamışlardır.

Dijitalleşen Gündelik Hayat

Dijitalleşme kavramı temelde her türlü bilginin bilgisayar ortamında sayısal veriye dönüştürülmesini kastetmektedir. Dijital dönüşüm ise toplumsal hayatın başta ekonomik ve sosyal yönden dijital teknolojiler yoluyla sayısallaşmasını ifade eder (OECD, 2018). Bu dönüşüm henüz tamamlanmamıştır ve çeşitli yaklaşımlarla ele alınmaktadır. Genellikle iş dünyası bağlamında dijitalleşmeyi ele alan yaklaşımların ortak noktası onu toplumu bütünüyle ve kapsamlı olarak değiştirecek küresel bir süreç olarak görmeleri, toplumsal ilişkileri çevrimiçi ağ ortamına taşıyarak orada yeniden inşa etmesi ve bu durumun çeşitli avantajlar ve fırsatlar yanında çeşitli zorlukları da beraberinde getirdiğidir (Hai vd.2021: 23). Dijital dönüşüm günümüzde toplumların rekabet ortamında varlıklarını sürdürebilmelerinin yolu olarak görülmekte, çağın gereklerini yakalamak ve toplumsal refahı artırmak için zorunlu kabul edilmektedir. Değişen ve çeşitlenen ihtiyaçların karşılanması amacıyla Türkiye de gecikmeden sürece entegre olmaya çalışmaktadır. Bu amaçla 2018'de Cumhurbaşkanlığı Dijital Ofisi kurularak dijital dönüşüm devlet politikası haline getirilmiş, başta savunma sanayi üzere birçok alanda 'Dijital Türkiye' sloganı ile atılımlar yapmak hedeflenmiştir (Ballı, 2022: 259). Teknolojik gelişmelerin toplumları insanlık tarihinin yeni bir aşamasına taşımasıyla değişim

bireyi, toplumsal grupları ve en geniş anlamda toplumları ele geçirmiş durumdadır.

Dijital toplum kavramı söz konusu dönüşümü vurgulamak amacıyla dolaşıma sokulan ve modern toplumun bilgi ve iletişim teknolojilerini evde, işte, eğitimde ve eğlencede benimsemiş, onları hayatla bütünleştirme çabalarının sonuçlarını karşılamak üzere geliştirilen bir kavramdır. Ağ toplumundan farklı olarak teknolojik gelişmelerin yazılımlar ve insan hayatlarıyla bütünleşmesi temeline dayanır. Web (1.0, 2.0,3.0) sistemlerinin gelişmesiyle ilerleyen bu süreç sonucunda toplum, nesnelere insan hayatında daha önce hiç olmadığı kadar etkin olduğu, yeni tür güç ilişkileri, tüketim pratikleri ve iletişim biçimleriyle evrenselleşen karaktere bürünmektedir (Ozuz, 2018: 63). Dijital toplum temelde dijital kültür etrafında şekillenmekte ya da bu kültürü toplumsal değişim sürecinde inşa etmektedir. Dijital kültür son otuz yılda teknolojinin hayata yayılması sonucu önceki kültürlerle kesin bir kopuş oluşturmaktan hareketle ortaya atılmış bir kavramdır ve ancak kökleri önceki dönemlerde de bulunan teknolojik gelişmelerde aranmalıdır. Gere (2008: 21), Max Weber'in ileri sürdüğü gibi eğer sanayileşme ve kapitalizmin yükselişi dünyanın büyümesini yitirmesine yol açıyorsa sonrasında sözde bilginin ya da sanayi-sonrası toplumların ortaya çıkması radikal bir yeniden büyülenme durumu yaratacağı fikrindedir. Dijital teknolojilerin artık araç olmaktan çıkıp kültür üretiminde etkin rol oynaması bu bağlamda bir çeşit 'büyülenmeyi', bunun akabinde görünmez egemenlikleri beraberinde getirmektedir ve Gere, bireyi körleştiren bu süreci eleştirel perspektiften değerlendirmektedir. Benzer biçimde dijitalleşme sonrası gerçek dünyada ne olup bittiğine ilişkin incelemesinde Kirby (2009: 52-53) dijimodernizm adını verdiği post-modernizmin ölümüyle başlayan süreci açıklamasının merkezine alır. Çoklu ve etkileşimli bir sosyal ortamın dijimodern metinler aracılığıyla bireyi sürekli 'yakalama' isteğine sevk ettiğini ve kültürün dijitalleşme merkeze alınarak yeniden tanımlanması gerektiğini vurgulayan Kirby, dijimodern metinlerin okuyucu ile eşzamanlı, sınırsız ve belirsiz etkileşim üreterek 'tıklamaya' dayalı sosyalleşmenin yabancılaşma gibi problemleri doğuracağını iddia etmektedir.

Gündelik hayatın dijitalleşmesi internetin bireylerin günlük hayatına girmesiyle birlikte ortaya çıkan ve çeşitli uygulamaların önceki versiyonlarına tercih edilerek yaygınlaşmasıyla mümkün olan bir süreçtir. Daha önce yüz yüze ilişkilerle gerçekleşen sosyal ilişkilerin yerini sanal alternatiflerinin alması, üstelik bu alternatiflerin hayatı büyük ölçüde kolaylaştırması toplumsal ilişkilerin biçim ve içerik değiştirmesine sebep olmuştur. Sosyalleşmenin, alışverişin, romantik ilişkilerin, eğitimin, iş hayatının ve hatta devlet işlerinin çevrimiçi alana taşınmasıyla toplum gündelik hayatını yeniden yapılandırma sürecine girmiştir. Bunun yanında çevrimdışı dünyada olan-biteni sürekli ve anında çevrimiçiye taşıma isteği sanalda oluşan gündelik hayata gerçek hayatı da ekleyen bir dönüşüme insanları sürüklemektedir. Bu durum gerçek ile sanal dünya arasındaki sınırları belirsiz ve karmaşık bir duruma sokmakta ve iki taraflı geçiş bir alan üretmektedir. Gündelik hayat günümüzde bütünüyle çevrimdışı ya da çevrimiçi değil her ikisiyle birlikte şekillenen bir karakterdedir. Bireyler rutine dâhil ettikleri bu etkinliklerle aynı zamanda kendi zihin, kimlik ve özelliklerini yeniden kurmaktadır. Böylelikle birey ve toplum arasında karşılıklı inşa süreci gündelik hayat içerisinde teknolojiyi vazgeçilmez bir unsur haline getirmekle tamamlanır. Gündelik hayat sosyal hayatın inşa edildiği zemindir, bağdır ve ortak alandır. Gündelik hayatın bütünlüğü onun bütün insanî etkinliklerle derin ilişkisinden kaynaklanır (Lefebvre, 2016:103) ve bu etkileşim alanı aynı zamanda belirsizliğe işaret etmektedir (Highmore, 2002: 1).

Teknolojinin 21.yüzyılın başlangıcından itibaren gündelik hayatı çeşitli alanlar ve biçimler üzerinden dönüştüren başat güç haline gelmesi sosyal bilimsel ilginin de bu sürece yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Her biri başlı başına araştırma alanı oluşturan bağlamlarda öncesi ile derin farklılaşma yaratması dijitalleşmeyi araştırmaların odağı haline getirmektedir. Gündelik hayatın dijitalleşmesi başlangıçta gelişmiş iletişim ağlarının kullanımı, bilgiye kolay erişim, mahremiyetin aşınması, alışverişin sanal mecraya taşınması, esnek çalışma hayatı ve akıllı sağlık takibi yoluyla gerçekleşen bir sürece işaret etmektedir. Buna sosyal medyaya aktarılan ve insanlar arası ilişkilere yeni bir mecra ve içerik kazandıran süreçler, dinin, sanatın ve insana ilişkin her türlü düşünsel ve duygusal deneyimin sanalda yeniden üretimi ve bütün bu dijitalleşmenin dış dünyada oluşturduğu reel karşılıklar eklendiğinde artık bambaşka bir yaşam tarzından söz etmemiz gerekir. Dijital gündelik yaşam bireyi ağlar yoluyla küresel etkileşim dünyasına katmakta, yerel kültürel birikimler dijital form kazanarak siber alana taşınmaktadır.

Dijitalleşen gündelik hayat bireylere belli derecede teknik bilgi ve kullanımı dayatarak onları çevrimiçi olma ve irtibatla kalmaya zorlamaktadır. Preece (2004: 147) çevrimiçi topluluk (online community) olarak adlandırdığı bu yeni yapıda teknolojinin sağladığı sosyal alan ile topluluk faaliyeti arasında belirleyicilik ilişkisi kurar ve çeşitli bileşenlerden oluşan yüzeyin altına inildiğinde karmaşık yapıların bizi karşılayacağını ifade eder.

Dijitalleşmenin gündelik hayat alanında ortaya çıkardığı değişim çeşitli sorunları beraberinde getirmektedir. Zaman ve mekân sınırlarının aşıldığı ortamda katılımcıların sanal tatminlerle sahte bir deneyim yaşamaya itildiği, özellikle sosyal medyanın 'dijital hastalıklar' kapsamında değerlendirilen bağımlılıklar üretmesi, aşırı teşhircilik sonucu mahremiyet anlayışında oluşan aşınmalar ve bunun olumsuz sonuçları sağlık bilimlerini de işin içine katan bir işleyişi gündeme getirmektedir. Bunun yanında kişisel verilerin güvenliği, siber suçlar ve toplumsal hareketlerin çevrimiçiye taşınması meselenin politik ve adli nitelik kazanmasına sebep olmaktadır.

Byung-Chul Han (2022: 10-11) ise, dijitalleşmenin sosyal yaşamın hemen her alanını ele geçiren enformasyon bombardımanının siyasal alanı dönüştüren etkisini demokrasiden enfokrazi adını verdiği enformasyon rejimine geçiş süreci olarak okumaktadır. Özgürlük üzerinden toplumun teknoloji aracılığıyla dönüşümünü değerlendiren düşünür, insan hayatlarının kontrol etmek amacıyla kayıt altına alındığı teşhir düzeninin gerisinde ciddi bir demokrasi krizi bulunduğunu iddia etmektedir. Çağdaş enformasyon kapitalizmi, endüstriyel kapitalizmin baskıya dayalı iktidarının görece yumuşamış biçimidir ve özgürlük bu yeni düzende yalnızca bir yanılsamadır. Dijitalleşen toplumun eleştirel okumasını yapan Han, dijital enformasyon teknolojisinin iletişimi gözetime dönüştürerek insanların herhangi bir zorlama olmaksızın kendilerini içsel bir ihtiyaçla teşhir etmelerini her şeyi enformasyona dönüştürerek dijital bir hapishane yarattığını savunur. Kişiler özgür olduklarını hissederek kontrol altına alınırlar, bu enformasyon rejiminin disiplin rejiminden ayrıldığı noktadır ve paradoksal biçimde egemenliği gönüllülük üzerine kurar. Ne kadar çok veri üretirsek, ne kadar yoğun iletişim kurarsak gözetim o kadar verimli hale gelir cep telefonları bir gözetleme ve teslimiyet aygıtına dönüşerek özgürlük ve iletişimi sömürür. Ağ toplumuna evrilen sosyal gerçeklik bireyleri kontrol etmek üzere ele geçiren tuzağa dönüşmüştür.

Dijitalin Sosyolojisi

İnternetin yerleşik gündelik ilişkileri, ortak deneyimi/belleği dönüştüren doğası ile yaşamın merkezine oturan dijitalleşmeyi anlama ihtiyacı sosyolojide de karşılık bulmuştur. Sanayi sonrası toplumda bilginin hızla yayılması ve dijital kültürle sağlanan bütünleşme sosyolojiyi 'dijitali' merkeze alan anlayışa yöneltmektedir. Sosyoloji toplumu iyileştirme arzusundan doğmuş bir faaliyet alanıdır ve beşerî koşullarda yaşanan köklü değişimler sosyolojinin karşısına mesleğini yeniden düşünme ve düzenleme ihtiyacını çıkarmaktadır (Baumann, 2021: 151). Dijital sosyoloji özellikle dijital medyada sürdürülen ilişkiler üzerine araştırmalarla ilerlemektedir. Dijital medya artık birçok insan için sosyal yaşamın doğal bir parçası olmakla kalmayıp toplumsal dünyayı inşa eden ve yeniden yapılandıran güç düzeyine erişmiştir. Dijital medya kullanıcıları hem üretici ve hem de tüketici konumlarıyla kendi hayatlarının birer gözlemcisi ve belgeleyicisine dönüşmüşlerdir. Bu olgu dijital medyanın gündelik hayatın çoğu alanına hızla yayılmasıyla o kadar genişlemiştir ki artık toplumun 'medya ile' değil 'medyada' yaşadığı görüşü (Deuze, 2011: 137) gündeme gelmiştir.

Kişisel bilgisayar ve internetin ortaya çıkması ile birlikte sosyologlar insanların bu teknolojileri kullanmalarıyla ilgili çeşitli sosyal sorunları araştırmaya başladılar. Bu tür araştırmalar 'siber sosyoloji', 'internet sosyolojisi', 'çevrimiçi sosyoloji' gibi isimlerle kendisine alan açtı. İnternetin daha yaygın hale gelmesi ve masaüstü bilgisayarlardan vücuda takılabilen ve birçok yere taşınabilen cihazlara geçilmesiyle 'siber' referansı yerine 'dijital' tabiri daha fazla kullanılmaya başlandı. Bu bağlamda 'dijital kültür', 'dijital beşeri bilimler', 'dijital antropoloji' ifadeleri yaygın olarak dolaşımdaki yerini aldı. Dijital sosyoloji terimi ise internetteki disiplin ve söylemlerle uyumlu biçimde ve kendine özgü teorik ve eleştirel yaklaşım geliştirmekle kendisine yer edinmektedir. Bu disiplinin en özel ve karakteristik özelliği sosyolojiden edinilen eleştirel ve düşünümsel bakış açısına sahip olmasıdır. Ağırlıklı Birleşik Krallık merkezli sosyologlar dijital dünyanın doğasını ve sosyolojiye etkilerine incelemeye başladılar. Dijital medyanın oluşan bilgi

ekonomisinde oynadığı rol, dijital iletişim aracılığıyla şekillenen güç ilişkileri, dijital medyanın sosyoloji pratiği ve ürettikleri verilerle 'canlı sosyoloji'nin parçası olarak dijital cihazlar gibi konular üzerinde araştırmalar gerçekleştirildi (Lupton, 2013:2-3).

Sosyolojinin hâlihazırda işleyen, ilerleyen ve henüz olup-bitmemiş dijitalleşme sürecine olan ilgisinin 'canlı sosyoloji (live sociology)' kapsamında ele alınması bir hayli yaratıcı bakış açısına dikkatleri çeker. Back (2012), verilerin içerdiği canlılığı tanımayan 'ölü sosyolojiyi (dead sociology)' dinamik ve akışkan toplumsal dünyanın mevcut durumuna pek uymayan eski sosyolojiden 'zombi kavramları' alıp kullanmakla tanımlamaktadır. Onun bu kavramı, sosyal hayatın dijitalleştirilmiş doğasıyla uzlaşmaya varamayan, dijital medyanın önemli katkılarda bulunduğu toplumsal ilişkiler ve kurumların küreselleşmiş ve dağılık doğasını anlama konusunda başarısız sosyoloji anlayışını kastetmektedir. Ölü sosyoloji dar görüşlü, teknofobik karakteriyle dijital teknolojiler karşısında başarısızlık üretmektedir. Bunun yerine ikame edilmesi tercih edilen 'canlı sosyoloji' (live sociology) ise sosyal araştırmada nispeten enerjik ve ileri görüşlü yaklaşımı ifade etmektedir. Burada önceki yaklaşımların sosyolojik tahayyül ve düşünömselliğini koruyan, ancak yeni uygulama modlarını içeren farklı türde bir sosyolojik duyarlılık vizyonu vardır. Canlı sosyoloji büyük verinin, bilgi ekonomisinin ve gündelik hayatın dijitalleştirilmesinin getirdiği zorlukları güvenle ve yaratıcı şekilde aşabilecek bir sosyoloji tasavvur etmeye başlar.

Lupton (2013: 7), dijital sosyolojinin öncelikle birçok disiplin için önemli konuları gündeme getirdiğini ve özellikle sosyal araştırmalara yeni ve yaratıcı yaklaşımlar uygulayarak sosyolojinin nasıl ilerleyebileceğine dair fikir verdiğini düşünmektedir. O, dijital sosyolojinin bilgisayarlı ve çevrimiçi teknolojilere yönelik köklü bir sosyal araştırma ilgisinin yeni ismi şeklinde değerlendirilmesine itiraz etmekte, özellikle Birleşik Krallık 'ta geliştiği şekliyle sosyolojinin doğasına ilişkin önemli soruları gündeme getiren bir teorik yaklaşım geliştirerek kendisini farklılaştırdığını savunmaktadır. Lupton, Dijital Sosyolojiyi dört kategoride inceler. Bunlar;

- Profesyonel Dijital Uygulama: Dijital araçları sosyolojik uygulamanın bir parçası olarak kullanma - iletişim ağı kurmak, profil oluşturmak, araştırmaları paylaşmak ve duyurmak, öğrencileri bilgilendirmek,
- Dijital Teknoloji Kullanımının Analizi: Dijital teknoloji kullanmanın insanların benlik algısının yapılandırmasını, insanları ve sosyal ilişkilerini şekillendirmesini, sosyal yapı ve kurumların oluşması ya da çoğalmasında dijital medyanın rolünün araştırılması,
- Dijital Veri Analizi: Sosyal araştırmalar için nitel ya da nicel veri analizi kullanma,
- Eleştirel Dijital Sosyoloji: Sosyal ve kültürel kuram tarafından bilgilendirilen dijital teknolojilerin dönüşümsel analizi (2015, 15 - 16) şeklinde sıralanmaktadır.

Özünde dijital sosyoloji, sosyolojik çalışmanın bilinçli ve proaktif bir dijital yaklaşım benimseme çağrısıdır. Bu, sosyal yaşamın hem doğası hem biçimiyle dijital olan yönlerini yazmayı ve araştırmayı içerir. Buna karşılık 'dijital öncesi' dönemlerden tanıdık sosyal araştırma yöntemlerinin uygunluğunu sorgulamayı ve aynı zamanda yeni sorgulama, düşünme ve bilme yollarını geliştirmeye çabalamayı ima eder. Ayrıca açık bir şekilde erişilebilen, paylaşılan ve yeniden yapılandırılmış dijital ağ bağlantılı bilimsel etkileşim ve iletişim biçimlerinin izini sürmek anlamına gelir. Dolayısıyla dijital sosyoloji, sosyoloji yapmanın tamamen yeni ve üstün bir yolu değilse de önemsiz bir alt dalı da sayılamaz. Aksine bazı görünümüne rağmen dijital sosyoloji; özçekimleri, memleri ve internet kültürünün diğer yönlerini aşırı teorize eden akademisyenlerin buluşu değildir. Bunun yerine artık tamamen dijitalleşmiş ve sayısallaştırılmış sosyal ortamlarla tam olarak ilgilenme girişimlerini ifade eder. Bu yönüyle dijital sosyoloji geleneksel sosyoloji araç setinin parçası olmayan fikir, yöntem ve teknikleri sahiplenmeye zorlayıcı ve doğası gereği disiplinler arasıdır (Selwin, 2019). Bu sebeple teknolojinin heterojen, kapsayıcı, saydam ve duyarlı sonuçlarını dikkate alarak kurulan dijital sosyoloji metodolojik açıdan diğer disiplinlerin oluşturacağı kavram repertuarından istifade etmeye eğilimli olacaktır (Kara, 2017: 19).

Dijitalleşmenin metodolojik açıdan getirdiği yeniliklerin başında mekândan bağımsız ve devasa büyüklükte veri setiyle araştırmacıyı karşı karşıya bırakmasıdır. Burada verinin büyüklüğü yanında veri kaynaklarının çeşitliliği (metin, görsel ya da ses formatı) ile verinin üretim hızı ön plana çıkmaktadır (Meier, 2013 akt. Atalay Güneş, 2017:93). Dijital toplumsal

yaşam ve onun analizi değişirken dijital sosyal araştırmanın gerçekten toplumu yeterince temsil etme kapasitesi tartışmalı bir hal almaktadır. Bugün yeni bir 'temsil krizi' olarak tanımlanan bu durum bir yandan hesaplamalı incelemelerin toplum incelemelerine ne getirdiğine dair tartışmaları körüklerken öte yandan dijital sosyoloji sosyal araştırmayı yeniden keşfetmenin yolu haline getirmektedir. Dijital sosyoloji sosyal bilimlerle diğer bilimler arasındaki ayrımları aşan deneysel araştırma biçimlerinin geliştirilmesine olanak sağlayan yeni yol olarak görülmektedir (Marres, 2017). Dijital olan mevcut bilgi çerçevelerini krize sokma kapasitesine sahiptir ve bizi temel sosyolojik sorularla yeniden meşgul olmaya zorlamaktadır.

SONUÇ

Sosyolojinin dolayimli sosyal ilişkileri, pratikleri ve sosyal yapıları kapsayan yeni dijital bağlarla yüzleşmek durumunda kalması ile dijital sosyoloji halihazırda tartışmalı bir alan olarak sosyal araştırma içerisinde yerini sağlamlaştırmaktadır. Teorik yaklaşım itibarıyla klasik sosyolojinin doğasına ilişkin önemli soruları yeniden gündeme getiren bu alan yalnızca dijitalin sosyolojik incelenmesinden ibaret görülmemekte, sosyolojinin nasıl ilerleyebileceğine dair fikirler ve değerleri tartışmaya açmaktadır. Bu yönüyle dijital sosyoloji 'sosyolojik olanın kendine' dair sorular ortaya atan ve kendi bağlamını bu temel üzerine kuran özgün bir disiplin olarak anlaşılmaktadır. Dijital sosyoloji ülkemizde henüz yeterince olgunlaşmamış teorik tartışmalar ve metodolojik pratiklerle kendi yolunu açarken, onun sosyal medya araştırmaları etrafında şekillendiğini söylemek mümkündür. Dijital etkileşim biçimleri gündelik hayatın her alanında artık yerleşik hal almakta, buna uygun olarak dijital araştırmaya ilgi artmaktadır. Ancak dijital sosyoloji dijital araştırmalar içerisinde sosyolojinin süregelen 'endişelerini' taşımaya vurgular. Toplumsal eylem, değişim, düzen, eşitsizlik gibi temel toplumsal süreçlere dijitalin nasıl eklendiğini analize odaklanır. Erken dijital sosyoloji çalışmaları siber uzay ve gerçek yaşamı birbirinden ayrı konumlandırırken çevrimiçi ve çevrimdışı etkileşimlerle yeniden inşa edilen gündelik hayatta bu çatallanmanın geçersiz olduğunu savunan görüşler güçlenmektedir. Dolayısıyla dijitalleşme gündelik hayatı parçalayan ve kendine ayrı alan açan etmen olarak görülmeğe ziyade gündelik hayatı temelden değiştiren bir güç şeklinde algılanmakta, sosyoloji bu bütünlüğü vurgulayan sosyal gerçeklik anlayışına geçmektedir.

KAYNAKÇA

- Atalay-Güneş, Z.N. (2017). Dijital sosyoloji ve metodoloji: Ne kadar yeni, ne kadar tanıdık? *Sosyoloji Divanı*. 9: 45-61.
- Back, L. (2012) 'Live Sociology: Social Research and Its futures', *The Sociological Review* 60: 18-39.
- Ballı, A., 2022 Türkiye'de Dijital Dönüşüm ve Girişimcilik, Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi, 57(1), 251- 279.
- Bauman , Z.(2021).Sosyoloji ne işe yarar? Çev. Akın Emre Pilgir. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Deuze, M. (2011) 'Media Life', *Media, Culture & Society* 33 (1): 137-48.
- Ellul, J. (2003). *Teknoloji toplumu*. (Çev.: Musa Ceylan). İstanbul: Bakış Yayınları.
- Gere, Charlie (2008). *Digital Culture. Expanded Second Edition*. London: Reaktion Books.
- Hai, T. N., Van, Q. N., and Thi Tuyet, M. N. (2021). Digital transformation: Opportunities and challenges for leaders in the emerging countries in response to Covid-19 pandemic. *Emerging Science Journal*, 5, 21–36.
- Han, B.C. (2022). *Enfokrasi*. Çev. Mustafa Özdemir. İstanbul: Ketebe.
- Highmore, B. (2002). *Everyday life and cultural theory: An introduction*. London: Routledge.

- Kara, Z. (2017). Dijital sosyoloji. Sosyoloji Divanı. 9: 9-21.
- Kirby, A. (2009). Digimodernism: How New Technologies Dismantle the Postmodern and Reconfigure Our Culture. London: TheContinuum International Publishing Group.
- Lefebvre, H. (2016). Metaphilosophy. (S. Elden, Dü., & D. Fernbach, Trans.). London: Verso.
- Lupton, D. (2013) Digital sociology: beyond the digital to the sociological. In The Australian Sociological Association 2013 Conference Proceedings: Reflections, Intersections and Aspirations, 50 Years of Australian Sociology. Osbaldiston, N., Strong, C. and Forbes-Mewett, H. (eds). Melbourne: TASA. <http://www.tasa.org.au/tasa-members/2013-conference-papers/>,
- Lupton, D. (2015). Digital sociology. London and New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Marres, N. (2017). Digital sociology: the re-invention of social research. Cambridge: Polity Press.
- Neuman, R. (2018). Dijital fark: Gündelik hayatta dijitalleşme ve medya etkileri kuramı. İstanbul: The Kitap.
- OECD (2018). Going digital in a multilateral world. <https://www.oecd.org/going-digital/C-MIN-2018-6-EN.pdf>. E.T. 17.7.2022 .
- Ozuz, E. (2018). Dijital sosyoloji perspektifinden toplumsal değerlerin değişme sürecinde youtuberlar: ilköğretim öğrencileri örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi SBE.
- Preece, J. D. (2004). Online communities researching sociability and usability in hard to reach populations. Australasian Journal of Information Systems, 11, 2, 146-152.
- Selwyn, N. (2019). What's digital sociology?. E.T. 20.08.2022. https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=oqukDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT6&dq=digital+sociology+&ots=g54P6fGKT_&sig=AFzh0NNHJFgEncnj1wrAtldbgt0&redir_esc=y#v=onepage&q=digital%20sociology&f=false
- Timisi, N. (2016). Dijital Kavramlar, Olanaklar, Deneyimler. İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.

EXTENDED ABSTRACT